

**ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Серія

❖ ІСТОРІЯ ❖ ЕКОНОМІКА ❖ ФІЛОСОФІЯ ❖

2008

Випуск 14

Київ – 2008

Видавничий центр КНЛУ

ЗМІСТ

Історія і теорія консерватизму

- Беля В. Посткласичні концепції традиції і консервативні стратегії соціального розвитку 9
- Галушко К. Криза теорії англоамериканського консерватизму за умов глобалізації 16

Українська шляхетська еліта

- Сливка Л. Прояви самосвідомості дрібної шляхти Галичини наприкінці XVIII – на початку XX ст. 20
- Герасценко С. Українська шляхта та її суспільні орієнтири в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.) 29
- Бей Л. Життєвий шлях княгині Христини Євгеніївни Довгорукої 38

В'ячеслав Липинський - речник українського консерватизму

- Терещенко Ю. Гетьман Іван Мазепа в оцінці В'ячеслава Липинського 51
- Масненко В. Чи був реальним «нездійснимий “сон про власну силу”»? До реконструкції світогляду В'ячеслава Липинського 64
- Гирич І. Постаць В'ячеслава Липинського у світлі його листування з дореволюційних часів 74
- Осташко Т. В'ячеслав Липинський і українська національна демократія ... 96

З історії гетьманського руху

- Колісник Д. Гетьманські часописи як джерело вивчення українського монархічного руху 1920-х – початку 1930-х рр. 114
- Кошетар У. Християнський фактор консервативного світогляду О.Назарука 120
- Андрусин Б.,
Козенюк А. Традиції гетьманства в Україні: динаміка сучасного сприйняття 136

Середньовічна Україна

- Нагірний В. “Виправа Князя Романа 1205 р.”: дискусії, конструкції, характер 139

В'ячеслав Липинський очима молодих дослідників

- Джолос С. Елітаризм як чинник державотворення (теоретико-історіографічна розвідка) 150
- Бутрик І. Монархічні ідеї в суспільно-політичній думці України X-XX століть 159

СЕРЕДНЬОВІЧНА УКРАЇНА

“ВИПРАВА КНЯЗЯ РОМАНА 1205 р.”: ДИСКУСІЇ, КОНСТРУКЦІЇ, ХАРАКТЕР

В.НАГІРНИЙ

Прикарпатський національний університет імені В.Стефаника

19 червня 1205 р., під час військового походу до Польщі, біля м. Завихост загинув галицько-волинський князь Роман Мстиславович¹. Ця подія не пройшла повз увагу сучасників і була зафіксована як у руських літописах, так і в іноземних хроніках та рочниках. Проте, незважаючи на достатню кількість джерел, безпосередні причини русько-польського конфлікту 1205 р. та характер виправи князя Романа до кінця не з'ясовані і викликають дискусії в історичній науці.

У спеціальній літературі, присвяченій історії Галицько-Волинського князівства початку XIII ст., можна бачити різні пояснення причин вказаного конфлікту.

Найпоширенішою серед дослідників є концепція, згідно з якою похід Романа Мстиславовича до Польщі у 1205 р. був викликаний його участю у феодальній війні в Священній імперії² між Вельфами і Гогенштауфенами. В основних рисах її суть така: успадкувавши від своїх попередників союз з правлячою в Священній імперії династією Гогенштауфенів та перебуваючи в тісних контактах із сином Фрідріха Барбаросси Філіпом Швабським, галицько-волинський володар у 1205 р. відкрито виступив на боці останнього проти його супротивника – Оттона IV. У плани князя входило пройти через польські землі в Саксонію, яка знаходилася під владою Оттона, і завдати йому удару з тилу. Проте реалізації таких намірів перешкодило втручання союзників Вельфів, польських князів Лешка Білого і його брата Конрада, що привело до загибелі Романа під Завихостом. Таке твердження ґрунтується на повідомленні французького хроніста середини XIII ст. Альбріка із монастиря Трьох джерел на р. Марні в окрузі Шалон. Виходячи із даних Альбріка, польський історик В.Абрахам на початку XX ст. запропонував вважати події під Завихостом одним із епізодів феодальної боротьби в Священній імперії. Як додатковий аргумент В.Абрахам наводив також свідчення некролога Бенедиктинського монастиря з німецького міста Ерфурт, в якому говориться про щедру пожертву Романа для духовної обителі³.

Думку В.Абрахама підтримав і розвинув український галицький історик М.Чубатий. До аргументів В.Абрахама він долучив також розповідь “Діянь єпископів Гальберштадських”, в якій йдеться про похід чеських військ у Тюрингію в 1203 р. У складі чеських загонів “Діяння” згадують загони “barbarae”, під якими М.Чубатий розумів руських. Із участю Романа Мстиславовича у німецьких усобицях історик також прямо пов’язував перебування папських послів у Галицько-Волинському князівстві. На основі цих даних він зробив висновок: “...похід Романа на Польщу в 1205 р. не був сусідською війною, а сдиним епізодом великої боротьби Вельфів із Гогенштауфенами. Наш князь належав до обозу Гогенштауфенів...”⁴. Причини втручання князя в цю боротьбу він вбачав у прагненні отримати “корону з рук цісаря Філіпа”⁵.

Концепція Абрахама-Чубатого знайшла широку підтримку серед українських дослідників історії Галицько-Волинського князівства. Її послідовно підтримували С.Томашівський, Т.Коструба, П.Грицак⁶. У радянській історичній науці до такого ж висновку дійшов В.Пашуто, позиція якого в основних моментах збігається із позицією В.Абрахама і М.Чубатого⁷. Під впливом В.Пашуто думка про причетність галицько-волинського князя до міжусобної боротьби в Священній імперії була прийнята більшістю радянських вчених, що відобразилось у працях Б.Рамма, Н.Щавелевої, Ю.Свідерського, Л.Гумільова⁸.

У пострадянській історичній науці спрямованість походу Романа Мстиславовича до Саксонії сприймається абсолютною більшістю істориків як доведений факт. Серед прихильників такого трактування варто назвати українських дослідників Л.Войтовича, С.Василенко, В.Грабовецького, К.Р.Коваленка, О.Масана, С.Федаку, М.Котляра та ін.⁹ Його активно підтримують і російські історики Д.Александров, А.Назаренко та А.Сахаров¹⁰. Ця думка стала настільки поширеною, що відображена навіть у підручниках з історії України¹¹, а також у низці зарубіжних досліджень¹².

Другий підхід до пояснення подій 1205 р. ґрунтується на відомостях польського історика XV ст. Яна Длугоша. Згідно з його "Історією" князь Роман висловив свої претензії на Люблін і Люблінську землю, вимагаючи компенсації за надану ним допомогу польським князям Лешкові і Конраду у битві на річці Мозава (1195 р.)¹³. Услід за Длугошем таке пояснення прийняли В.Татішев, А.Клеванов, С.Соловійов, В.Пічета, І.Гуржій, А.Вілкевич-Важиньникова. Серед сучасних дослідників його поділяють В.Пішк та польський історик З.Шамбелян¹⁴.

Третя група істориків зводить причини конфлікту до участі галицько-волинського володаря у міжусобній боротьбі, що тривала в Польщі. Галицький дослідник І.Шараневич пояснював похід руських військ підтримкою Романом Мстиславовичем Лешка Білого проти великопольського князя Владислава Ласкононого. Його думку підтримували А.Андріяшев, Д.Троїцький та П.Іванов¹⁵.

У 20-х рр. XX ст. польський дослідник Б.Влодарський запропонував концепцію, згідно з якою руський князь втрутився в польські усобиці на стороні Владислава Ласкононого проти Лешка Білого і його брата Конрада Мазовецького. На думку Б.Влодарського, ініціатором походу був Владислав, якому було вигідне суперництво Романа та Лешка і який намагався використати це суперництво, щоб утвердитись у Кракові¹⁶. Думка Б.Влодарського набула широкої підтримки в польській історичній літературі¹⁷, що відображено в працях І.Поверського, П.Ясеніци, С.Щура¹⁸. Підтримує думку Б.Влодарського і сучасний український дослідник О.Головко, однак він вважає ініціатором походу руського князя¹⁹.

Такими є основні трактування причин і характеру русько-польського конфлікту 1205 р. З огляду на відсутність єдиної точки зору на вказану проблему ми вдамося до докладнішого аналізу зазначених версій.

Вище наголошувалося, що найбільшого поширення в українській та російській історіографії набула концепція Абрахама-Чубатого. В її основу лягло повідомлення французького монаха Альбріка. У своїй хроніці він записав: "Король Русі на ім'я Роман від своїх земель вирушив, через Польщу прямував до Саксонії і, як удаваний християнин, прагнув зруйнувати храми, але два брати Лешко і Конрад над річкою Віслою за повелінням Господа його поразили та вбили і всіх, хто до нього приєднався, або розігнали, або знищили"²⁰. Хоч Альбрік і не вказує, чому Роман хотів здійснити похід до Саксонії, в історіографії традиційно прийнято вважати, що він був союзником Філіпа Швабського і йшов йому на допомогу.

Послідовники В.Абрахама та М.Чубатого вважають, що повідомлення Альбріка достовірне. Більшість із авторів обмежуються лише твердженням про достовірність цього факту, не вдаючись до глибшого аналізу твору французького хроніста. Показовою в цьому відношенні є позиція російського історика А.Назаренка. Дослідник вважає, що вже самої згадки в хроніці Альбріка про намір Романа йти в Саксонію достатньо, щоб не сумніватись в участі князя у німецьких усобицях²¹. Але, повністю довіряючи Альбріку, ні А.Назаренко, ані інші історики фактично не беруть до уваги, що французький монах написав свій твір приблизно 1260 р. і не був ні очевидцем, ні сучасником описаних подій. Він отримував інформацію про Східну Європу від абата, а пізніше кардинала Якова із італійського міста Пренеста, який в якості папського легата відвідував Угорщину в 40-х рр. XIII ст.²² Загалом хроніка Альбріка містить багато точних відомостей з історії Польщі вказаного періоду і їй можна було б довіряти. Однак насторожує те, що під 1227 р., при описі смерті краківського князя Лешка, хроніст знову говорить про перемогу Лешка і Конрада над Романом²³. На цей факт чомусь ніхто з послідовників В.Абрахама і В.Пашуто не звертає уваги. Тим не менш згадка про одну

і ту ж подію з хронологічним розривом у 22 роки змушує поставити під сумнів добру поінформованість французького монаха про події 1205 р., а зображення князя “удаваним християнином” робить розповідь Альбріка досить тенденційною.

Хроніка Альбріка є єдиним джерелом, яке містить інформацію про причетність Романа Мстиславовича до конфлікту в німецьких землях. В якості непрямих доказів на підтвердження названої концепції історики наводять також дані “Діянь єпископів Гальберштадських” і повідомлення некролога Бенедиктинського монастиря з м. Ерфурт. “Діяння єпископів Гальберштадських” під 1203 р. розповідають про похід військ чеського короля Пшемисла I Оттокара в Тюрінгію. У складі його війська названі загони “barbarae” (варвари. – *В.Н.*)²⁴, яких В.Абрахам та М.Чубатий ототожнювали із руськими²⁵. Однак чеські дослідники справедливо відмічали, що інші джерела, які відображають події 1203 р. у німецьких землях, не дозволяють підтвердити цей здогад. У них часто згадуються контингенти половців. Очевидно, саме їх “Діяння” називають “barbarae”²⁶. Ототожнення “barbarae” із половцями не дозволяє пов’язувати відомості “Діянь” із участю руського князя в міжусобній боротьбі в імперії.

Не містить прямих свідчень про зв’язки Романа Мстиславовича із Гогенштауфенами і некролог Бенедиктинського монастиря. Під 1205 р. у ньому говориться: “Помер Роман, король Русі, який дав нам 30 марок срібла”²⁷ (приблизно 7 кг. – *В.Н.*). В історичній літературі прийнято вважати це повідомлення свідченням не тільки і не стільки особистих контактів князя із обителлю в Ерфурті (Тюрінгія), а насамперед свідченням політичних зв’язків Романа Мстиславовича із ландграфом Тюрінгії Германом, на землях якого знаходився монастир. З 1203 р. Герман перебував у таборі прихильників Філіпа Гогенштауфена. В зв’язку з цим О.Масан припускає, що саме ландграф Герман і його міністеріал Герман фон Зальца були посередниками між Романом і Філіпом²⁸.

Загалом дані некролога про пожертву князя монастирю сумнівів не викликають. Щедрий дар руського князя німецькому монастирю дійсно міг бути зумовлений не лише особистими зв’язками князя із монастирем, але й певними політичними контактами. Варто відзначити, що в династії Романа Мстиславовича існувала вже левна традиція контактів із Гогенштауфенами – із представницею даної династії був одружений дід Романа Ізяслав Мстиславович²⁹. Стосунки із імператорським домом підтримували і Ростиславовичі, спадкоємцем яких на галицькому троні став волинський князь. У 1165 р. чеський король Владислав у зустрічі з Фрідріхом Барбаросою у Відні представив йому одного із “королів рутенів”³⁰ (дослідники припускають, що це Ярослав Осмомисл або хтось із його васалів³¹). У 1189 р., після втечі з угорського полону, при дворі Барбаросси перебував Володимир Ярославович, який визнав себе васалом імператора і з його допомогою повернув собі Галич³². З огляду на це імовірність контактів Романа із ландграфом Германом і Філіпом Швабським є досить можливою. Проте наявність таких контактів ще не дозволяє стверджувати про збройне втручання князя у феодальні усобиці в Священній імперії.

Характерно, що повністю довіряючи Альбріку, який не був ні очевидцем, ні сучасником подій, дослідники фактично не беруть до уваги свідчення інших джерел. Тим не менш загигель князя Романа зафіксували і руські літописи, і польські рочники, і навіть чеські хроніки³³. Однак в жодному з них немає навіть натяку на саксонський напрям походу руського князя.

Трактуванню подій 1205 р. Альбріком суперечить ще низка міркувань. Насамперед при уважному вивченні політичної ситуації в Південно-Західній Русі і в Священній імперії станом на 1205 р. виникають два запитання: які мотиви могли спонукати князя Романа до втручання у німецькі усобиці і чи сам Філіп Швабський потребував допомоги руських військ у 1205 р.?

Загалом втручання Романа Мстиславовича у боротьбу між Гогенштауфенами і Вельфами історики пояснюють кількома причинами. В основних рисах їх суть зводиться до такого:

- 1) бажання отримати королівську корону із рук імператора Філіпа³⁴;
- 2) вороже ставлення князя до католицизму і намір (шляхом втручання в імперські усобиці? – *В.Н.*) не допустити поширення його впливу на свої володіння³⁵.

Навіть на перший погляд кожне з цих пояснень викликає серйозний сумнів і не може бути прийняте. Твердження про бажання князя отримати королівську корону "із рук імператора Філіпа" викликає скепсис вже тому, що у вказаний період пріоритет у наданні королівської корони належав папській курії, а не імператорові. Крім того, Філіп так ніколи і не був коронований імператором Священної імперії. З березня 1198 р. і до своєї смерті (21.06.1208 р.) він залишався лише німецьким королем, а титул імператора весь цей час належав Оттонові IV³⁶. Не відповідає істині і думка про вороже ставлення Романа до католицизму. Відомо, що його матір'ю була католичка, а сам князь виховувався при католицькому дворі Болеслава III Кучерявого³⁷. Відсутність релігійного антагонізму в галицького князя яскраво засвідчує пожертва ним 30 марок срібла монастирю бенедиктинців (католицькому!) в м. Ерфурті.

Друге із поставлених запитань в історичній літературі взагалі не розглядається. Однак відповідь на нього дозволяє багато в чому прояснити мету походу руських військ.

У 1197 р. під час підготовки до хрестового походу помер імператор Генріх VI. Претензії на імператорську корону висловили брат Генріха, швабський герцог Філіп (династія Гогенштауфенів) і син Генріха Лева Оттон (із династії Вельфів). Навколо вказаних осіб утворилися дві ворогуючі партії. Партію Філіпа підтримали французький король Філіп II Август і невелика частина німецьких феодалів. Серед прихильників Оттона були англійський король Річард Левове Серце, чеський король Пшемисл I Оттокар, угорський король Емерік і новообраний папа Інокентій III. На початковому етапі війни перевага була на боці Оттона. Під його контролем перебувала більша частина німецьких земель і 1 березня 1201 р. він був проголошений Інокентієм III новим імператором під іменем Оттона IV. Станом на 1203 р. за Філіпом залишалося лише місто Ерфурт з округою. Проте вже наступного року ситуація докорінно міняється. На бік Філіпа переходять чеський король, ландграф Тюрінгський, архієпископ Кельнський, брабантський герцог і навіть рідний брат Оттона – пфальцграф Генріх. Філіп зайняв усю Середню Німеччину, відтіснивши Оттона в його родові володіння в Саксонії і в Брауншвейгу. Його становище стало настільки міцним, що до переходу на його бік схилився навіть Інокентій III. Така ситуація зберігалась аж до смерті Філіпа у 1208 р.³⁸ Усе вказує на те, що в 1205 р. Вельфи просто не становили для партії Гогенштауфенів реальної загрози, і ні в цьому, ні в наступних роках Філіп взагалі не потребував допомоги ззовні, тим паче від руського князя, володіння якого були значно віддалені від імперських земель.

Необхідно звернути увагу на ще один момент. В.Абрахам, а пізніше і В.Пашуто писали, що походу Романа в Саксонію перешкодило втручання союзника Вельфів Лешка Білого³⁹. Незрозуміло, на основі чого немає жодних підстав вважати, що між Лешком і Оттоном існували якісь союзницькі відносини⁴⁰. У жодному польському джерелі немає навіть опосередкованих свідчень про існування такого союзу. Німецькі і чеські хроніки, які приділяють багато уваги подіям в імперії, теж не дають підстав до висновків В.Абрахама і В.Пашуто⁴¹.

Окреслені вище моменти не дозволяють підтвердити відомості Альбріка про втручання князя Романа в феодальні усобиці в німецьких землях на боці Філіпа Гогенштауфена. З огляду на це значно достовірнішими видаються дані руських літописів і польських рочників, які дозволяють вважати похід Романа під Завихост результатом русько-польських відносин. Одночасно прийняття такої версії ставить перед нами питання про причини цього конфлікту.

Польський хроніст XV ст. Ян Длугош у своїй "Історії" записав, що причиною русько-польського конфлікту була вимога Романа: "... щоб йому було заплачено відшкодування за втрати і кошти понесені в битві проти Мечислава Старого *під Суходолом* (курсив наш. – В.Н.)⁴², щоби йому було переказано, пожертвовано і записано на вічне посядання цілу Люблінську землю"⁴³. Продовжуючи розповідь, Я.Длугош пише про місячну облогу руськими військами Любліна і про їх поразку від польських військ біля Завихосту⁴⁴. Під його впливом у такому ж дусі події 1205 р. описують М.Стрийковський, М.Кромер, М.Бєльський та автор Густинського літопису⁴⁵. Пізніше пояснення Длугоша прийняв В.Татіщев, а за ним і низка українських та польських дослідників⁴⁶.

Розповідь Яна Длугоша, на перший погляд, досить правдоподібна. Однак при уважнішому вивченні твору хроніста виникають зауваження, які не можна обминути. Насамперед це відсутність будь-яких згадок про претензії Романа на Люблінщину в більш ранніх польських джерелах, з яких Я. Длугош черпав інформацію – рочниках та Великопольській хроніці, а також у руських літописах. Свого часу А. Семкович, відомий дослідник твору Яна Длугоша, відзначив, що коли хроністу забракло хроніки Вінцентія Кадлубка (вона уривається на подіях 1202 р.), основні відомості про події 1202–1206 рр. Длугош брав із “Великопольської хроніки” та “хроніки Дзерви”⁴⁷. Безперечно, добре знайомі Я. Длугошу були також “Рочник Капітульний краківський” і т.зв. “Рочник Траски”⁴⁸. Проте жодне з цих джерел, створених у XIII ст., навіть не згадує про облогу Романом Любліна.

Найбільш докладний опис подій під Завихостом містить “Рочник капітульний краківський”. Під 1205 р. у ньому записано: “Романа, наймогутнішого князя Рутенів, який піднявся у своїй гордині і похвалявся безмежно великим за чисельністю військом, синами Казимира Лешком та Конрадом за допомогою Всевишнього, який своїми чеснотами підтримує тих, хто стоїть високо, могутніх трощить, а повалених піднімає, у битві біля Завихоста було вбито. Тоді ж за допомогою Всевишнього навіть у небагатьох, які залишились у війську зазначених князів, яке через величезну втому та рани повернулось додому, хоробрість настільки збільшилась, що коли вони сміливо напали на незліченні фаланги Романа, який підступно вирішив погубити Польщу, то примусили на втечу двадцять одну тисячу воїнів. Після нечуваної різни ріка Вісла переповнилась кров’ю і вийшла з берегів, вода в ній стала червоною, і була в ній велика кількість трупів воїнів, які пали від рук переможців поляків”⁴⁹. Польські дослідники вже неодноразово відмічали, що запис у “Рочнику капітульному краківському” під 1205 р. або взятий із небереженого продовження хроніки Вінцентія Кадлубка, або зроблений ним особисто⁵⁰. Тому дивно, що зроблений сучасником події запис нічого не говорить про намагання князя зайняти Люблін. До “Рочника капітульного” близькі за змістом повідомлення хронік Дзерви та Богухвала і Великопольської хроніки⁵¹. Інші рочники обмежуються лише короткими згадками про події під Завихостом⁵². Однак жодний з них не дозволяє підтвердити розповідь Я. Длугоша.

Жодної інформації про претензії Романа Мстиславовича на Люблін немає й у вітчизняних джерелах. Автор Лаврентіївського літопису, описуючи загибель Романа, занотував: “Иде Роман Галичський на Ляхи и взя 2 города Лядская и ставшие же нему над Вислою рекою и отъеха сам в мале дружине от полку своего. Ляхове же наехавшиє убиша и, дружину около его избиша...”⁵³ Так само подали події 1205 р. і пізніші руські літописці⁵⁴.

Як бачимо, на фоні свідчень інших польських джерел і руських літописів, повідомлення хроніста про похід на Люблін та облогу міста військами Романа є поодиноким і досить сумнівною звісткою. Твердження Длугоша суперечить і великий хронологічний розрив між битвою на р. Мозгава (1195 р.) та походом Романа Мстиславовича до Польщі (1205 р.)⁵⁵. Як же тоді пояснити розповідь Я. Длугоша?

Відповідь на це питання дають висновки джерелознавчого дослідження хроніки Яна Длугоша, проведеного польським дослідником Г. Лябудою. Вони дають підстави вважати, що у даному разі хроніст допустив помилку, спутавши похід Романа Мстиславовича 1205 р. із військовою акцією Данила Романовича в 1244 р. Описуючи похід Романа, Я. Длугош говорить, що галицько-волинський правитель вимагав компенсації за надану ним допомогу польським князям у битві під Суходолом. Однак битва під Суходолом відбулась 25 березня 1243 р. між військами мазовецького князя Конрада і краківського князя Болеслава Встидливого⁵⁶. Допомогу Конрадові в цій битві надали Романовичі, які наступного року зайняли Люблінщину⁵⁷. Про зайняття руськими князями Любліна в 1244 р. говорить і сам Я. Длугош⁵⁸. Г. Лябуда слушно вважає, що розповідь хроніста про події 1205 р. і 1244 р. є двома частинами одного епізоду і автор механічно переніс розповідь про облогу Любліна Данилом Романовичем у 1244 р. на опис походу Романа Мстиславовича у 1205 р.⁵⁹

Зважаючи на такі аргументи, дані Длугоша про претензії Романа Мстиславовича на Люблінську землю, що привели до військового конфлікту і його загибелі під час походу, не можуть бути прийнятими. Тому варто погодитись із висновком сучасного польського дослідника К. Мислінського, що "люблінські плани Романа галицького не мають нічого спільного із історичною реальністю"⁶⁰.

Відмова від прийняття версій Альбріка та Яна Длугоша підштовхує нас до пошуку причини русько-польського конфлікту 1205 р. у політичній ситуації у Польщі і наводить на думку про втручання князя Романа в усобиці польських феодалів.

Підтвердженням такого трактування є повідомлення Іпатіївського літопису. Під 1206 р. він розповідає, що вдова Романа із двома малолітніми синами прибула до двору Лешка, де була гостинно прийнята. За словами літописця, польський князь заявив їй, що незгоди між ним і Романом спровокував якийсь Владислав: "яко дьяволъ естъ вовергль, враждоу сию межи нами бѣ бо Владиславъ лєстя межи има и зазоръ имея любви его"⁶¹. Дослідження, проведене Б. Влодарським, дозволило ототожнити вказаного Владислава із великопольським князем Владиславом Ласконогим⁶². На думку Б. Влодарського, ініціатором походу Романа був саме Владислав, якому було вигідне суперництво Романа та Лешка і який намагався використати це суперництво, щоб зайняти Краків⁶³.

Наведені слова літописця дають нам підстави погоджуватись із Б. Влодарським і вважати, що між Романом і Владиславом існувала певна домовленість, спрямована проти Лешка. Польський дослідник вважав, що вона мала на меті усунення Лешка Білого із Кракова. Така позиція Б. Влодарського ґрунтується на концепції О. Бальцера, згідно з якою після смерті у 1202 р. князя Мешка Старого його син Владислав володів Краковом лише кілька місяців. За О. Бальцером, Ласконогий у тому ж році поступився містом Лешкові, який і був краківським князем у 1205 р.⁶⁴ Однак у 70-х рр. XX ст. Г. Лябуда спростував твердження О. Бальцера, довівши, що немає підстав обмежувати правління Владислава в Кракові до одного року. На підставі аналізу хроніки Яна Длугоша та палської грамоти з 1207 р., якою Інокентій III бере Лешка Білого під свою опіку, він відмітив, що Владислав був краківським князем до 1206 р., а в Лешка в цей час залишалося лише Сандомирське князівство⁶⁵. Докази Г. Лябуди переконливі і прийняті польськими дослідниками⁶⁶.

Запропонована Г. Лябудою хронологія дає можливість вважати, що Владислав, спровокувавши конфлікт між Романом і сандомирським князем Лешком, добивався не повернення краківського трону, а його утримання. Варто зауважити, що якраз у 1205 р. становище Владислава було досить складним. На півночі володіння князя у Помор'ї загрожували військовим вторгненням король Даниї Вальдемар⁶⁷. Ласконогий був зайнятий нейтралізацією датської загрози і не мав змоги ефективно протидіяти претензіям Лешка на Краків. Становище його було непевним також з огляду на постійну опозицію малопольських феодалів. Очевидно, складність ситуації змусила Владислава звернутися по допомогу до руського князя. Сучасний польський дослідник М. Пшибил слушно відмітив, що з допомогою Романа великопольський князь намагався відволікти Лешка від втручання в боротьбу за Краків і тим самим зберегти за собою верховенство серед польських князів⁶⁸. Незацікавленням у посиленні Лешка був і Роман. Володіючи невеликим Сандомирським князівством, що межувало із землями Романа Мстиславовича, Лешко знаходився під сильним впливом руського князя. Його утвердження в Кракові означало не лише вихід з-під впливу Романа, а й створювало загрозу повернення до політики Казимира Справедливого, що відзначалась активним втручанням у руські справи краківських феодалів⁶⁹. Я. Поверський припускає також, що зближення двох князів могли сприяти також їх спільні інтереси в пруському питанні⁷⁰. Результатом домовленості Владислава і Романа став похід останнього до Польщі і його загибель під Завихостом.

Маловідомими залишаються і безпосередні обставини загибелі Романа Мстиславовича. Починаючи із праці австрійського історика кінця XVIII ст. І. Енгеля, тривалий час переважала думка, що князь загинув під час великої битви між руськими і польськими військами на березі

Вісли біля м. Завихост⁷¹. Але текст Лаврентіївського літопису свідчить, що великої битви між руськими і польськими військами не було: "...и отъеха сам (Роман. – В.Н.) в мале дружине от полку своего. Ляхове же наехавше убиша и, дружину его избиша..."⁷² З наведеної цитати видно, що князь загинув не в ході великої битви, а під час невеликої сутички руського і польського загонів.

Отже, аналіз джерел, на які спираються прихильники концепції про спрямованість походу Романа Мстиславовича до Саксонії, не дає підстав для твердження про втручання князя в феодальні усобиці у німецьких землях на боці Філіпа Гогенштауфена. Суперечить такому трактуванню подій і політична ситуація в Центральній-Східній Європі у 1205 р.

Малоймовірною, на нашу думку, є також версія, подана Яном Длугошем. Джерелознавче дослідження його твору, зроблене польськими істориками, засвідчує, що хроніст досить вільно трактував історичні факти, змістивши події 1243–1244 рр. на 1205 р.

Відомості руських літописів та розгляд феодальної боротьби в польських землях дають нам підстави для висновку, що похід Романа Мстиславовича під Завихост був зумовлений втручанням князя в усобиці польських князів на стороні великопольського князя Владислава Ласкононого проти сандомирського князя Лешка Білого. Причиною цього втручання, на нашу думку, було бажання Романа не допустити посилення сандомирського князя Лешка і виходу його з-під контролю руського князя.

Однак загибель Романа під Завихостом не дозволила йому реалізувати свої наміри. Більше того, вона дала зворотний результат. Позиції Лешка Білого зміцніли – в 1206 р. він опанував Краків і сам почав втручатись у боротьбу за галицькі і волинські землі. Ця боротьба, до якої були втягнуті польські правителі, угорські королі і більшість південно-руських князів, тривала чотири десятиліття і докорінно змінила зовнішньополітичне становище Галичини та Волині.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

¹ Rocznik Traski // Monumenta Poloniae Historica / Wyd. A. Bielowski (далі – МРН). – Т. II. – Lwów, 1872. – Р. 836.

² Із 1157 р. до 1254 р. офіційною назвою держави була "Священна імперія". Назва "Священна Римська імперія" почала вживатись лише з 1254 р. Див.: История Европы с древнейших времен до наших дней. – Т. 2. – М., 1992. – С. 129.

³ Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. – Т. 1. – Lwów, 1904. – С. 99.

⁴ Чубатий М. Західна Україна і Рим у XIII ст. у своїх змаганнях до церковної унії // Записки НТШ. – Львів, 1917. – Т. 123–124. – С. 10.

⁵ Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні (до р. 1353). – Рим; Нью-Йорк, 1965. – Т. 1. – С. 554.

⁶ Томашівський С. Історія України: старинні і середні віки. – Мюнхен, 1948. – С. 81; Коструба Т. Вибрані твори: В 2-х тт. – Т. II. – Торонто, 1956. – С. 153–154; Грицак П. Галицько-Волинська держава. – Нью-Йорк, 1958. – С. 56; його ж. Берло Романа Мстиславовича // Літопис Червоної Калини. – 1996. – Т. 1. – С. 351.

⁷ Пауцто В. Т. Очерки по истории Галицко-Волинской Руси. – М., 1950. – С. 193; його ж. Героическая борьба русского народа за независимость (XIII век). – М., 1956. – С. 76; його ж. Внешняя политика Древней Руси. – М., 1968. – С. 165, 221; його ж. Место Древней Руси в истории Европы // Феодальная Россия во всемирно-историческом процессе: Сборник статей, посвященный Л. В. Черепнину. – М., 1972. – С. 199.

⁸ Рамм Б. Я. Папство и Русь в X–XIII вв. – М.; Л., 1959. – 284 с.; Свідерський Ю. Ю. Боротьба Південно-Західної Русі проти католицької експансії в X–XIII ст. – К., 1983. – С. 136; Щавелева Н. И. Древнерусские известия Великопольской хроники // Летописи и Хроники. 1976 г. М. Н. Тихомиров и летописеведение. – М., 1976. – С. 61–62; Гумилев Л. Н. Древняя Русь и Великая Степь. – М., 1989. – С. 493.

⁹ *Войтович Л.* Зоря князя Романа // Літопис Червоної Калини. – 1991. – №2. – С.35; *Василенко С.* Геополітичні традиції Київської Русі і Галицько-Волинської держави // Людина і політика. – 2002. – №5. – С.109; *Грабовецький В.* Галич – столиця Ростиславичів і Романовичів у міжнародних взаєминах XII–XIII ст. // Галич і Галицька земля: Зб. наук. праць. – К.; Галич, 1998. – С.83; *Коваленко В.* Політичне становище південно-руських земель в XII–XIII ст. // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVII ст.). – К., 2002. – Вип.2. – С.92; *Масан О.* Середньовічна Україна і Німецький Орден: недосліджені проблеми взаємовідносин // IV Міжнародний конгрес україністів (Одеса, 26–29 серпня 1999 р.). – Ч.1: Історія. – Одеса; К.; Львів, 1999. – С.75–76; *Федака С.* Політична історія України-Руси доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття). – Ужгород, 2000. – С.286; *Котляр М.Ф.* Історія дипломатії Південно-Західної Русі. – К., 2002. – С.103.

¹⁰ *Александров Д.Н.* Феодальная раздробленность Руси. – М., 2001. – С.45–47; *Назаренко А.В.* Русско-немецкие связи домонгольского времени (IX – середина XIII вв.): состояние проблемы и перспективы дальнейших исследований // Славяно-германские исследования. – Т.1–2. – М., 2000. – С.25; *Сахаров А.Н.* Основные этапы внешней политики Руси с древнейших времен до XV века // История внешней политики России. Конец XV–XVII век (от свержения ордынского ига до Северной войны) / Ред. коллегия А.В.Игнатъев и др. – М., 1999. – С.58.

¹¹ Історія України / Керівник. авт. кол. Ю.Зайцев. – Львів, 1996. – С.77.

¹² *Widera B.* 400 Jahre politische Beziehungen zwischen der Rus und Deutschland in der Zeit vor dem Mongoleneinfall // Ost und West in der Geschichte des Denkens und der Kulturellen Beziehungen. Festschrift für Eduard Winter zum 70. Geburtstag. – Berlin, 1966. – S.30–31; *Rhode G.* Die Ostgrenze Polens. – Köln; Graz, 1955. – Bd.1. – S.102; *Феннел Дж.* Кризис средневековой Руси 1200–1304. – М., 1989. – С.65–66.

¹³ *Jana Dlugosza* Roczniki czyli Kroniki Slawnego Królestwa Polskiego. – Ks.5–6. – Warszawa, 1973. – S.239–244.

¹⁴ *Татищев В.Н.* История Российская: В 7-ми тт. – Т.3. – М.; Л., 1964. – С.174; *Клеванов А.* История Юго-Западной Руси от её начала до половины XV века. – М., 1849. – С.100; *Соловьёв С.М.* Сочинения. – М., 1988. – Т.1–2. – Кн.1. – С.562; *Пичета В.* Основные моменты исторического развития Западной Украины и Западной Белоруссии. – М., 1940. – С.11; *Гуржій І.* Об'єднувач галицько-волинських земель // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до XVII ст.): Зб. наук. праць. – К., 2002. – Вип.2. – С.410; *Wilkiewicz-Wawrzyńczyk A.* Ze studiów nad polityką polską na Rusi na przełomie XII i XIII wieku // Ateneum Wieleńskie. – 1937. – Т.ХІІ. – S.20; *Пушик В.* Про похід Романа Мстиславовича на Польщу 1205 р. // Галицько-Волинська держава. – Львів, 1993. – С.98; *Szambelan Z.* Najazdy ruskie na ziemię Sandomerską w XIII wieku // Acta universitatis Lodziensis. Filia historica. – Т.36: Studia z dziejów feudalizmu. – Łódź, 1989. – S.9.

¹⁵ *Шараневич І.* Історія Галицько-Володимирської Русі оть найдавніших времен до року 1453. – Львов, 1863. – С.65; *Андрішиев А.М.* Очерк истории Волинской земли до конца XIV в. – К., 1887. – С.150; *Троцкий Д.И.* Галицкое княжество. Мелкия княжества (Исторические очерки). – СПб., 1905. – С.31; *Иванов П.А.* Исторические судьбы Волинской земли с древнейших времен до конца XIV века. – Одесса, 1895. – С.158.

¹⁶ *Wlodarski B.* Polska i Rus (1194–1340). – Warszawa, 1966. – S.28.

¹⁷ Нещодавно польський дослідник І.Хорват відмітив, що, можливо, князь Роман надавав підтримку не Владиславу, а опольсько-раціборському князеві Мешкові Плантоному, який, на думку історика, в 1205 р. теж висловлював претензії на Краків. Дослідник вважає, що в 1195 р. між Мешком та Романом була досягнута союзна домовленість, яка зберігала свою силу і в 1205 р. Однак думка І.Хорвата є лише неаргументованим припущенням, оскільки в джерелах немає жодного посилання, яке хоча б опосередковано свідчило на користь існування угоди між Романом і Плантоном. Більше того, сама концепція Раймана про панування Мешка в Кракові в 1195–1201 рр. є більш ніж сумнівною. Див.: *Horwat I.* Mieszko I Płantonogi // Cracovia-Polonia-Europa. – Kraków, 1995. – S.218–220.

¹⁸ Powierski J. Stosunki polsko-pruskie do 1230 r. ze szczególnym uwzględnieniem roli Pomorza Gdańskiego. – Toruń, 1968. – S.133; Jasiennica P. Polska Piastów. – Warszawa, 1990. – S.180; Szczur S. Historia Polski: średniowiecze. – Kraków, 2002. – S.258–259.

¹⁹ Головки А.Б. Древняя Русь и Польша в политических взаимоотношениях X – первой трети XIII в. – К., 1988. – С.88; його ж. Давньорусько-польські відносини на початку XIII ст.: (Про обставини загибелі галицько-волинського князя Романа Мстиславича) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 1991. – Вип.1. – С.9–10.

²⁰ Albrici monachi Triumfontium Chronikon. – 1241. // Monumenta Germaniae Histiriae. Scriptores. – Hannoverae, 1874. – Т.ХХІІІ. – Р.885 (далі – MGH SS).

²¹ Назаренко А.В. Русско-немецкие связи домонгольского времени. – С.25. Однак в німецькій історіографії, присвяченій історії Галицько-Волинського князівства, ставлення до повідомлення Альбріка досить скептичне. Німецькі дослідники події під Завихостом трактують лише як русько-польський конфлікт. Можливість походу князя Романа в Саксонію в їх працях досить часто не розглядається взагалі. Див., наприклад: Forssman J. Die Beziehungen altrussischer Fürstengeschlechter zu Westeuropa. – Bern, 1970. – S.56; Lammich M. Fürstentombiographien des 13. Jahrhunderts in den russischen Chroniken. – Köln, 1973. – S.10; Stökl G. Das Fürstentum Galizien-Wolynien // Handbuch der Geschichte Russlands. – Bd.1.: Von der Kiever Reichsbildung bis zum Moskauer Zartum. – Stuttgart, 1981. – S.504–505; Pickhan G. Kiever Rus' und Galizien-Wolynien // Geschichte der Ukraine. – Göttingen, 1993. – S.34; Pickhan G. Roman (R. Mstislacič) // Lexikon des Mittelalters. – Bd.VII. – Stuttgart, 1999. – S.981.

²² Феннел Дж. Кризис средневековой Руси 1200–1304. – С.240.

²³ Albrici monachi Triumfontium Chronikon. – 1241. // MGH SS. – Hannoverae, 1874. – Т.ХХІІІ. – Р.921.

²⁴ Gesta episcoporum Halberstadensium. // MGH SS. – Hannoverae, 1874. – Т.ХХІІІ. – Р.116.

²⁵ Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. – S.99; Чубатий М. Західна Україна і Рим у XIII ст. – С.10.

²⁶ Novotny V. Ceske dejiny. – Dílu I. – Cast III.: Cechy kralovske za Premysla I. A Vaclava I. (1197–1253). – Praga, 1928. – S.254; Флоровский А.В. Чехи и восточные славяне: Очерки по истории чешско-русских отношений (X–XVIII вв.): В 3 т. – Прага, 1955. – Т.1. – С.82–83.

²⁷ Цит. за: Назаренко А.В. Западноевропейские источники // Древняя Русь в свете зарубежных источников / Под ред. Е.А.Мельниковой. – М., 1999. – С.263.

²⁸ Масан О. Недосліджені питання відносин між Україною та Орденською Прусією в XIII–XV ст. // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.96–97: Історія. – 2000. – С.45.

²⁹ Назаренко А.В. Первые контакты Штауфенов с Русью: (К истории русско-немецких отношений в 30-е годы XII века) // Восточная Европа в исторической ретроспективе: К 80-летию В.Т.Пашуто. – М., 1999. – С.177.

³⁰ Gesta Friderici I. imperatoris auctoribus Ottone et Ragewino praeposito Frisingesibus. Appendix. // MGH SS. – Hannoverae, 1868. – Т.ХХ. – Р.492.

³¹ Чубатий М. Західна Україна і Рим у XIII ст. – С.7; Пашуто В.Т. Внешняя политика Древней Руси. – С.185.

³² Ипатьевская летопись // Полное собрание русских летописей (далі – ПСРЛ). – СПб., 1908. – Т.2. – Стб.666.

³³ Невідомий чеський автор, продовжувач Козьми Празького під 1206 р. записав: “Князь Лешко з братом Конрадом перемогли Романа, короля руського” (Letopisy Česke od roku 1196 do roku 1278. // Fontes rerum Bohemicarum. Prameny dějin českých vydavane z nadani F.Palackego. – Praha, 1874. – Т.ІІ. – Р.283).

³⁴ Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні (до р. 1353). – Т.1. – С.554; Грицак П. Галицько-Волинська держава. – Нью-Йорк, 1958. – С.56.

³⁵ Пашуто В.Т. Героическая борьба русского народа за независимость (XIII век). – С.76; його ж. Место Древней Руси в истории Европы. – С.199; Рамм Б.Я. Папетво и Русь в X–XIII вв. – С.136; Свідерський Ю.Ю. Боротьба Південно-Західної Русі проти католицької експансії в X–XIII ст. – С.78.

³⁶ Титули короля і імператора в Священній імперії не були тотожними. Короля вибирали найбільші феодали німецьких земель. Формально його влада поширювалася тільки на німецьку частину імперії. Лише після коронації король міг претендувати на отримання імператорської корони, яку надавав папа. Як правило, в періоди стабільності держави обидва титули належали одному володарю. Хоча відомі випадки, коли король так і не отримував імператорської корони (Конрад IV). В основному це було зумовлено протистоянням з папством. Подібною була ситуація і в даному разі. Після смерті Генріха VII новообраний папа Інокентій III зайняв сторону Оттона. І хоча в 1198 р. Філіпа було обрано королем, він так і не отримав імператорської корони. В тому ж році інша частина німецьких феодалів проголосила своїм королем Оттона, і саме його в 1201 р. було короновано на імператора. У папських грамотах, відомих уважним ставленням до титулатури правителів, імператором або королем весь час іменується Оттон, а Філіпа тільки двічі названо королем. В усіх інших випадках він називається герцогом. Див.: *Vöhter J.F. Regesta Imperii*. – Т.V. – Innsbruck, 1892–94. – P.1070–1102.

³⁷ Головка А.Б. Князь Роман Мстиславович // Вопросы истории. – 2002. – №12. – С.54.

³⁸ *Annales Elwangenses // MGH SS. – Hannoverae, 1852. – Т.X. – P.19; Annales Pragenses. Pars I. a. 1196–1278. // MGH SS. – Hannoverae, 1841. – P.170; Deutsche Geschichte in Daten. – Berlin, 1967. – S.131–132; Егер О. Всемирная история: В 4-х т. – Т.2: Средние века. – М., 2000. – С.342–343.*

³⁹ *Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego na Rusi. – S.99; Пауцмо В.Т. Очерки по истории Галицко-Волынской Руси. – С.193.*

⁴⁰ *Włodarski B. Polityka Ruska Leszka Białego. – Lwów, 1925. – S.19–23.*

⁴¹ Див.: *Annales Elwangenses // MGH SS. – Hannoverae, 1852. – Т.X. – P.19; Annales Pragenses. Pars I. a. 1196–1278. // MGH SS. – Hannoverae, 1841. – P.170.*

⁴² В цьому місці Другош допустив помилку. Битва союзників проти Мешка Старого в 1195 р. відбулася не біля Суходолу, а під Мозгавою.

⁴³ *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki Stawnego Królestwa Polskiego. – Ks.5–6. – Warszawa, 1973. – S.240.*

⁴⁴ *Ibidem. – S.241–244.*

⁴⁵ *Strykowski M. Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i wszyskiej Rusi w 2 t. / Przedmowa M.Malinowskiego. – Warszawa, 1846. – Т.1. – S.211–214; Kronika Polska Marcina Kromera biskupa Warmińskiego w 3 t. – Sanok, 1857. – Т.1. – S.371–374; Kronika Marcina Bielskiego. – Sanok, 1856. – Т.1. – S.232–235; Прибавление к Ипатиевской летописи // ПСРЛ. – Т.II. – СПб., 1843. – С.329.*

⁴⁶ Див. примітку 14.

⁴⁷ *Semkowicz A. Krytyczny rozbiór Dziejów Polskich Jana Długosza (do roku 1384). – Kraków, 1887. – S.30–31.*

⁴⁸ *Labuda G. Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku w Rocznikach Królestwa Polskiego Jana Długosza. Próba rekonstrukcji. – Poznań, 1983. – S.33.*

⁴⁹ *Rocznik kapitulny krakowski // MPH. – Т.II. – Lwów, 1872. – P.800–801.*

⁵⁰ *Bielowski A. Komentarz // MPH. – Т.II. – Lwów, 1982. – P.800; Mistrz Wincenty (tzw. Kadłubek). Kronika Polska / Przełożyła opracowała B.Kürbis. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1996. – S.XXXVI.*

⁵¹ *Kronika Dzierwy // MPH. – Т.III. – Lwów, 1878. – P.46; Kronika Boguchwala i Godysława Paska // MPH. – Т.2. – Lwów, 1872. – P.553; Kronika Wielkopolska. – Warszawa, 1965. – S.201.*

⁵² *Rocznika krótkiego dopielnienie // MPH. – Т.II. – P.800; Rocznik Sędziwoja // MPH. – Т.II. – P.876; Rocznik Świętokrzyski // MPH. – Т.III. – P.70; Rocznik Małopolski // MPH. – Т.III. – P.162–163. Одному з них – рочніку Траски – відома навіть дата загибелі Романа (19 червня 1205 р.). Див.: *Rocznik Traski // MPH. – Т.II. – P.836.**

⁵³ *Лаврентьевская летопись // ПСРЛ. – Т.1 – СПб., 1872. – С.179.*

⁵⁴ *Летописный сборник, именуемый Патриаршей или Никоновской летописью // ПСРЛ. – СПб., 1885. – Т.9. – С.50; Московский летописный свод конца XV века // ПСРЛ. – М.; Л., 1949. – Т.25. – С.104; Тверская летопись // ПСРЛ. – СПб., 1863. – Т.15. – С.302–303.*

⁵⁵ Військова допомога сусіднім і союзним правителям була типовим явищем для досліджуваного періоду, але майже ніколи не супроводжувалася територіальною винагородою. Як правило, взамін наданої допомоги можна було у разі потреби отримати таку ж підтримку. Так було і у вказаному випадку, свідченням чого є сприяння Лешка Білого Роману Мстиславовичу при опануванні ним Галича. Твердженню про претензії галицько-волинського князя на Люблінщину (на яку, до речі, князь не мав жодних легітимних прав) значною мірою суперечить також його попередня політика. Після приєднання до своїх володінь Галичини князь зосередив основну увагу на зміцненні цілісності своєї держави, не висловлюючи претензій на нові територіальні надбання. Яскравим прикладом цього є добровільна відмова Романа від Києва, який фактично перебував під його владою.

⁵⁶ *Rocznik Traski*. – P.838.

⁵⁷ *Labuda G. Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku*. – S.34–35, 145; *Rocznik Traski*. – P.838; *Rocznik kapitulny*. – P.804.

⁵⁸ *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki Sławstwa Królestwa Polskiego*. – Ks.7–8. – Warszawa, 1973. – S.57.

⁵⁹ *Labuda G. Zaginiona kronika z pierwszej połowy XIII wieku*. – S.34–35, 145, 148–149.

⁶⁰ *Myśliński K. Problemy terytorialne w stosunkach między Polską i księstwem halicko-włodzimierskim w XIII wieku // Nihil superfluum esse. Prace z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesorowi Jadwidze Krzyżaniakowej*. – Poznań, 2000. – S.231.

⁶¹ *Ипатьевская летопись*. – Стб.719.

⁶² *Włodarski B. Polityka Ruska Leszka Białego*. – S.23. І.Крип'якевич вважав, що цим Владиславом був галицький боярин Владислав Кормилчич (див.: *Крип'якевич І. Галицько-Волинське князівство*. – К., 1984. – С.86), однак його думка не знайшла підтримки серед дослідників і залишається лише припущенням, не підтвердженим аргументами.

⁶³ *Włodarski B. Polska i Rus (1194–1340)*. – S.28.

⁶⁴ *Balzer O. Walka o tron krakowski w latach 1202 i 1210–1211 // Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny. Seria II*. – T.V (30). – Kraków, 1894. – S.296–331.

⁶⁵ *Labuda G. Dwa zamachy stanu w Polsce (1177–1179, 1202–1206) // Sprawozdania PTPN*. – 1971. – T.82. – S.103–104. В якості аргументів історик наводить грамоту Інокентія III 1207 року і дані Я.Длугоша про хід військових дій під Завихостом. Длугош пише, що під Завихостом не було краківської дружини, а лише “певна кількість бажаючих з Краківського князівства” (див.: *Jana Długosza Roczniki*. – Ks.5–6. – S.241). Г.Лябуда також справедливо відмічає, що взяття папою краківського князя Лешка під свою опіку аж у 1207 р. не дозволяє датувати утвердження Лешка в Кракові раніше 1206 р. (див.: *Labuda G. Zaginiona kronika*. – S.40–41).

⁶⁶ *Historia dyplomacji polskiej*. – T.I: *Połowa X w. – 1572*. / Pod red. M.Biskupa. – Warszawa, 1980. – S.145; *Przybył M. Władysław Łaskonogi, książę wielkopolski 1202–1231*. – Poznań, 1998. – S.64; *Rymar E. Kiedy Mieszko Płatonogi panował w Krakowie? // Roczniki Historyczne*. – Roczник LXV. – Poznań, 1999. – S.25.

⁶⁷ *Annales Waldemari // MGH SS. – Hannoverae, 1892*. – T.XXIX. – P.180.

⁶⁸ *Przybył M. Władysław Łaskonogi*. – S.64–65.

⁶⁹ Про східну політику Казимира Справедливого докладніше див.: *Włodarski B. Sąsiedztwo polsko-ruskie w czasach Kazimierza Sprawiedliwego // Kwartalnik Historyczny*. – Warszawa, 1969. – №1. – S.5–19. Перспектива повернення Лешка до політики батька після зайняття Кракова була досить реальною, що підтверджується постійними претензіями князя і краківських можновладців на руські землі після смерті Романа Мстиславовича.

⁷⁰ *Powierski J. Stosunki polsko-pruskie do 1230 r. ze szczególnym uwzględnieniem roli Pomorza Gdańskiego*. – S.133.

⁷¹ *Engel J. Ch. Geschichte von Halitsch und Vladimir*. – Wien, 1792. – S.512; *Droba L. Stosunki Leszka Białego z Rusią i Węgrami // Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział historyczno-filozoficzny*. – T.13. – Kraków, 1881. – S.15–16; *Wilkievicz-Wawrzyńczykowa A. Ze studiów nad polityką polską na Rusi na przełomie XII i XIII wieku // Ateneum Wieleńskie*. – 1937. – T.XII. – S.20.

⁷² *Лаврентьевская летопись // ПСРЛ*. – T.1 – СПб., 1872. – С.179.